

Knygų recenzijos

Eidintas, Alfonsas, Juodis, Darius, Surgailis, Gintautas.

Partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas.

Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2023.

Vyr. ltn. Zigmas Kleiza

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos

Vadų ir jaunesniųjų štabo karininkų kursai

Knyga „Partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas“ – tai ne iki galo gražinta Lietuvos istorikų ir rašytojų skola tautos didvyriui už įvykdytus žygius, nuopelnus Lietuvos istorijai ir tautai, dėl tėvynės paaukotą asmeninį ir artimųjų gyvenimus. Ši knyga – tai jungtinis trijų autorių: Alfonso Eidinto, Dariaus Juodžio ir Gintauto

Surgailio – kūrinys, kurį išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. Visi knygos autoriai yra Lietuvos istorikai, įgiję įvairios patirties – nuo diplomato iki atsargos karininko. Jie šiuo leidiniu, pagrįstu faktais ir šaltiniais, siekė atskleisti įvairias Jono Žemaičio-Vytauto gyvenimo puses.

Knyga sudaryta iš 15 skyrių pagal svarbiausius Jono Žemaičio gyvenimo įvykius, o siužetas padalintas į trijų dalių biografinę turinį: herojaus vaikystę ir mokslus Karo mokykloje, asme-

nybės formavimosi ir brandos etapą tarnaujant nepriklausomos Lietuvos karininku bei asmeninių dilemų lydimą pasitraukimą į rezistenciją, joje išgyventus sunkumus ir gyvenimo saulėlydį susidūrus su nuožmiu priešu. Siužetas yra suprantamas, autoriams pavyksta išlaikyti pagrindinę mintį, tad knygą skaityti lengva, o nuotraukų gausa vaizdžiai iliustruoja pateiktą informaciją.

Publicistinis dalykiškas kūrinio stilius puikiai atitinka herojaus vardu pavadintos mokslo įstaigos išleistos knygos statusą. Tarp istorinių faktų, datų ir jais paremtų išvadų jaučiamas prasi-veržiantis autorių patriotiškumas, pasididžiavimas tautiečiu – tai pasireiškia meniniais intarpais, teigiamomis išvalgomis ar apibendrinimais. Grožinės literatūros elementai leidžia įsijausti į kūrinį, bent dalinai pažinti knygos herojaus asmenybės bruožus, suprasti jo išgyvenimų naštą, būties tragizmą. Tokių intarpų nėra gausu, todėl knyga išlaiko biografinio žanro solidumą. Ji parašyta remiantis įvairiais šaltiniais: kitomis istorinėmis knygomis, įvairiais dokumentais, Jono Žemaičio amžininkų liudijimais.

Skaitant knygą, įsigilinama į pagrindinio herojaus Jono Žemaičio-Vytauto žmogiškąją dramą. Taigi, šios knygos centre – Jono Žemaičio gyvenimo tragizmas. Pradžioje skaitytojams pateikiami biografiniai faktai apie Jono Žemaičio vaikystę, šeimą, norą tapti nepriklausomos Lietuvos karininku, mokslus Karo mokykloje. Autoriai daug dėmesio skiria herojaus aktyvios tarnybos istorijai, faktams apie karininko tarnybą. Tačiau, manau, itin smulkiai pateikiamos karininko stažuotės Prancūzijos artilerijos daliniuose detalės gali šiek tiek varginti. Nagrinėjant šaltinių išnašas, paaiškėja, kad autorius taip detalizuoti įpareigojo šaltinių gausa – apie šį Jono Žemaičio gyvenimo tarpinį yra išlikę itin daug šaltinių.

Kaip gyvenimo kreivės lūžis knygoje pristatomas herojaus gyvenimas besikeičiančių okupacijų pradžioje, dilemų persmelktas pasitraukimas į rezistenciją. Autoriai aprašo šį gyvenimo etapą neišaukštindami herojaus kaip idealaus, bebaimio lyderio, o vaizduodami jį kaip jautrų žmogų, kuris su nerimu ir baimėmis stovi pasirinkimų kryžkelėje. Įvardinant svarbių žygdarbių, herojiškų kovų, stulbinamos lyderystės faktus sukuriamas paveikslas patriotiško,

teisingo lietuvio, kurio asmeninio gyvenimo tragizmas neišblukina herojaus vertybių, duotos priesaikos ir moralinių principų.

Pagrindinė knygos „Partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas“ tema yra kario gyvenimas, nesulaužoma priesaika ir jos svarba valstybės idealams. Atsižvelgiant į šiandieninę geopolitinę situaciją, ši tema itin aktuali Lietuvai. Vertinant aprašomos asmenybės reikšmę vykusiai rezistencijai, žinant autorių biografijas ir turimas kompetencijas, galima daryti prielaidą, kad ši knyga apie Joną Žemaitį-Vytautą yra aktuali ne tik kaip istorinis šaltinis. Ji padeda ugdyti nepaminamas vertybes, prieš nepalaužiamas asmenines savybes, pabrėžia kario profesijos būtinybę ir pasiaukojimo svarbą išsaugant lietuvišką identitetą ir skatinant jaunųjų Lietuvos piliečių patriotiškumą.

Jono Žemaičio-Vytauto gyvenimas aprašytas ne tik šioje knygoje. 1998 m. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras kartu su Nijole Gaškaite-Žemaitiene išleido biografinę knygą apie partizanų vadą Joną Žemaitį-Vytautą, pavadinimu „Žuvusiųjų prezidentas“. Ši knyga yra kur kas išsamesnė, joje pateikiama daugiau biografinių faktų, remtasi ir daugiau istorinių šaltinių. Tačiau šioje recenzijoje nagrinėjamos knygos „Partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas“ pirminis tikslas yra supažindinti užsienio valstybių visuomenes su Lietuvos pokario rezistencija, partizaninėmis kovomis ir viena iškiliausių to meto asmenybių. Taip autoriai šią knygą pristatė 2020 m. vykusioje tarptautinėje Vilniaus knygų mugėje¹. Kadangi knyga apie partizanų generolą nėra pirmoji, būtų tikslinga anotacijoje paaiškinti skaitytojui knygos parašymo aplinkybes ir tikslą.

Iki šiol negirdėti pogrindžio kovų aspektai ir asmeninės kario savybės sukuria itin teigiamą Jono Žemaičio-Vytauto portretą. Knygoje partizanų generolas apibūdinamas kaip taktiškas, išmintingas, išsilavinęs, taip pat nuožmus ir šaltakraujiškas karys, gebantis vadovauti ir vesti į priekį suvienytas partizanų pajėgas.

¹ Knygų mugės lankytojams pristatytas pirmasis knygos apie partizanų vadą Joną Žemaitį-Vytautą leidimas. Prieiga per internetą: <https://www.lka.lt/news/149/323/Knygu-muges-lankytojams-pristatyta-pirmoji-knyga-apie-partizanu-vada-Jona-Zemaiti-Vytauta/>

Įspūdį ypač sustiprina partizano kova asmeninių dramų kontekste, sugebėjimas išlaikyti kovos dvasią ir orumą nelaisvėje. Perskaiteš knygą ir bent iš dalies suvokęs Jono Žemaičio-Vytauto būties tragizmą, prisiminiau šių laikų pulkininko Ričardo Dumbliausko išsakytą mintį, kad šiais laikais mes dažnai pamirštame ir ignoruojame garbę, kaip būtinąją dedamąją karyboje ir valstybės gynybos kontekste². Neabejotinai pritariu pulkininko minčiai ir manau, kad generolo Jono Žemaičio-Vytauto asmeninė auka kovos kelyje yra nesavanaudiško garbės ir herojiško kario priesaikos laikymosi pavyzdys.

Dėl paprastumo, objektyvaus faktų dėstymo ir minimalių patriotiškų autorių intarpų šis leidinys yra puikus pradinis šaltinis besidomintiems iškilia Lietuvos asmenybe. Sistemingai išdėstyta informacija leidžia lengvai susipažinti su partizanų generolo gyvenimu ir svarbiausiais nuveiktais žygdarbiais. Taigi, rekomendučiau perskaityti šią knygą kiekvienam Lietuvos piliečiui, kuris dar nežino Jono Žemaičio istorijos. Knyga padės suvokti, kokia auka ir pasiryžimu yra paremta šių dienų Lietuvos istorija ir tautos identitetas.

Biografinę knygą tinkamiausia vertinti pagal tai, kaip atskleidiama pagrindinio herojaus asmenybė įvairiais gyvenimo tarpsniais. Jono Žemaičio vaikystė pateikiama labai glaustai, greičiausiai dėl šaltinių stokos. Tačiau jo asmenybės formavimuisi autoriai pasitelkia itin daug šaltinių ir vaizduoja jį kaip pavyzdinę, drausmingą, išsilavinusį, kartais klystantį, bet nuolatos siekiantį tobulėti karininką, išsiskiriantį tiek kariškomis, tiek žmogiškosiomis vertybėmis. Asmeninio tragizmo pažymėtas partizanų generolo likimas diktuoja tai, kad herojaus brandos ir gyvenimo pabaigos etapai knygoje pasakojami paraleliai. Pateikiama esminė biografinė informacija apie kario gyvenimą pogrindyje, vado kelią, ginkluoto pasipriešinimo organizavimą.

Apibendrinant galima prisiminti senovės graikų filosofo Heraklito samprotavimą: „Iš šimto karių – dešimties mūsų lauke net ne-

² Plk. R. Dumbliauskas. Tinklaidė „Patrulio bazė“. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=jn5RnG5J5DI>.

*turėtų būti, aštuoniasdešimt iš jų yra tik taikiniai, devyni – tikri kovotojai, kurie įgalina mūšį, bet tik vienas iš visų yra tikras karys.*³ Būtent tokį pagrindinį veikėją – karį autoriai ir aprašo knygoje „Partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas“. Ne veltui pirmame jos puslapyje aprašomas senovės Lietuvos karvedžių atminimas ir jų įspaudas tautos savimonėje. Tikiu, kad tai autorių apgalvota ir subtili žinutė skaitytojui, leidžianti suprasti, kad skaitoma knyga yra parašyta apie Lietuvos karvedžio vardo vertą laisvės kovotoją. Biografiniai faktai atskleidžia, kad partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas yra išskirtinis karys, pašventęs savo gyvenimą priesaikai ir principinei kovai su nuožmiu priešu, savo pavyzdžiu galintis įkvėpti ne tik šiuolaikinius karius, bet ir plačiąją visuomenę.

---

³ Heraklitas, VI–V a. pr. m. e. Prieiga per internetą: <https://www.minot.af.mil/News/Article-Display/Article/2845759/thank-the-80/>